

שיקול הדעת המינהלי

בבואה להפעיל את סמכותה, על רשות ציבורית לפעול לפי החוק, לנהוג בהגינות ובשוויון, ולהימנע משימוש בשיקולים זרים או לא-רלוונטיים. עליה לאסוף את מלוא הנתונים הרלוונטיים ולקיים הליך צודק ופתוח, ורק אז לקבל את החלטתה.

בביקורת על החלטת הרשות בית המשפט אינו מפעיל את שיקול דעתו במקומה, אולם עליו להתערב אם שיקול הדעת של הרשות לוקה בחוסר-סבירות או חוסר מידתיות, כלומר במקרה שהאמצעי שהרשות מפעילה אינו מותאם למטרה; אסור גם שעוצמתו של האמצעי תעלה באורח בלתי-ראוי על העוצמה הנדרשת להשגת המטרה, מכיוון שיש למנוע פגיעה מופרזת בפרט בעת ביצוע המדיניות.

העותרת היא תושבת גרמניה, המגלה עניין בטיפול ביקורי קבוצות מגרמניה בארץ, ולשם כך היא רכשה בשנים האחרונות נכסי מקרקעין בזכרון-יעקב. לקראת סוף 1969 היא רכשה את הנכס שהיה ידוע כפנסיון דורה שוורץ, והדבר היה לצנינים בעיני תושבי המקום והמועצה המקומית, שאף ניסתה להשפיע עליה שתותר על העיסקה לטובת המועצה המקומית.

משלא עלה הדבר בידי ראש המועצה, חיפשו דרכים אחרות להשגת המטרה. בתחילה באו בדברים עם בנה של המוכרת והתקשרו עמו בחוזה לחכירת-משנה עד לשנת 2001, בלי ידיעת העותרת והמוכרת, ואף פלשו לנכס וניסו להוציאו מידי העותרת, אך בהתערבות המשטרה סולקו מהמקום. בישיבת המועצה מיום 19.8.70 התקבלה הצעה להתחיל בטיפול בהפקעה. בהתאם לכך הוגשה מטעם המועצה תכנית הפקעה לוועדה המקומית לתכנון ולבניה. השטח הכולל של התכנית הוא כ-64 דונם וממנו נועדו להפקעה כ-24 דונם כולל נכס העותרת, אך שארית השטח שנועד להפקעה רובו המכריע הוא של הקרן הקיימת והוא חסר מבנים.

יצויין כי עוד במחצית הראשונה של 1969 היו דיונים על אפשרות הקמת מוסד לתרבות ולאמנות באותה סביבה, שיכלול גם את פנסיון דורה שוורץ; ואולם מלבד ישיבות ודיבורים לא נעשה דבר לקידום התכנית. בישיבות המועצה החל מסוף אותה שנה כבר דובר על רכישת הנכס כדי שלא ייפול לידי הגרמנים, ללא שום מטרה מוגדרת. יותר מאוחר ביקשה המועצה להחליף את מרכז הקליטה המתוכנן במרכז קהילתי, אולם דווקא שני הבתים שהיו צריכים להוות את מרכז הכובד של המוסד ההוא, נעדרים מהתכנית החדשה; נכס העותרת הוא הבית היחידי שנכלל בתכנית ומיועד להפקעה, בלי שהובטחו שום אמצעים כספיים לכך.

גם אם ראשית עניינה של המועצה המקומית בנכס הנדון היתה כנה ובתום-לב, סופה אינה אלא התנכלות לעותרת כגרמנייה. רק כשנודע כי היא מתכוונת לרכוש את הנכס, החלה פעולה קדחתנית להזעיק שרי ממשלה וגורמים אחרים על-מנת "להציל את הנכס מידי הגרמנים", כפי שאמר ראש המועצה. משלא הושגה העזרה הכספית הדרושה לכך, נעשה נסיון הרכישה בעזרת המועצה הדתית, וכאשר גם זה לא הצליח - באה רכישת חכירת-משנה לתקופה ארוכה מאדם שלא היה לו מה לתת. כאשר נראה היה שגם בועה זו עומדת להתפקע, מצאה המועצה המקומית את המכשיר של חוק התכנון והבניה כאמצעי להפקעת הנכס מידי העותרת.

המטרה האמיתית כלל לא הוסתרה: להצר את צעדי העותרת ולמנוע ממנה את רכישת הנכס משום שהיא גרמניה. גם בא-כוח המשיבה הסביר כי לאחר שהעותרת כבר הספיקה לרכוש במקום קרוב ל-100 דונם ללא הפרעה, היה עניין ציבורי למנוע את הרחבת אחיזתה במקום. כעת מבקשים לשכנענו כי רק שיקולים תכנוניים היו לנגד עיני הרשויות. כאשר רשות ציבורית, שמוטל עליה תפקיד על-פי חוק, יודעת שבשורש הפעולה הנדרשת ממנה תוך כדי מילוי תפקידה מונחת מטרה פסולה, לא זו בלבד שהיא רשאית לסרב לפעול, אלא שמחובתה לומר כך. התנגדויות העותרת להפקעה נידחו תוך התעטפות באצטלה של שיקולים תכנוניים, ושר הפנים אף לא ראה לנכון להשיב להם. זו היא עצימת עיניים מכוונת בפני מציאות עגומה ופגומה, שאין הדעת סובלתה. העתירה מתקבלת.

העותרת מתקיימת ממופעי ריקודי בטן, ובין היתר, באולמי שמחה ובתי מלון בירושלים. לקראת סוף 1988 נוכחה שחל מיעוט במספר ההזמנות שהופנו אליה; הוברר לה שבעלי בתי מלון ואולמי שמחה נמנעים מלהזמינה, בשל החשש שתעודת הכשרות תישלל מהם. בקשר לכך אף הציגו בפניה מסמך על ניר מכתבים של המועצה הדתית לירושלים, שבו נקבע כי אסור לערוך או להרשות מופעים המוגדרים שם כ"בלתי צנועים", כולל ריקודי בטן.

החוק אשר מכוחו פועלים המשיבים הינו חוק איסור הונאה בכשרות. הסעיף הרלוונטי בחוק הנו סעיף 11 הקובע: "במתן תעודת הכשר יתחשב הרב בדיני הכשרות בלבד." מעמדם של המשיבים הוא כמעמדה של כל רשות מינהלית, החייבת לפעול במסגרת סמכותה, ולהפעיל את שיקול דעתה בהסתמך על שיקולים ענייניים. אם חרגו המשיבים מהסמכות שהוקנתה להם בחוק, או ששקלו והתחשבו בשיקולים זרים, רשאי בית משפט זה לבטל את ההחלטה.

בבואנו לפרש את החוק, אין לשכוח שמדובר בחוק חילוני. יש והמחוקק משתמש במונח מן ההלכה, אשר בחיקוק ניתן לו מובן השונה ממובנו ההלכתי המקובל. אין מחלוקת על כך ש"דיני כשרות" הנזכרים בסעיף 11 הם מן ההלכה. המחלוקת היא רק בשאלה אם המחוקק החילוני דברו על "דיני הכשרות בלבד", ובהתחשב בתכלית החוק, לא התכוון והתייחס לדיני כשרות המזון, ולא לדיני הלכה אחרים.

כבר שמו של החוק בענייננו מעיד עליו, שהוא בא למנוע הונאה בכשרות. החוק לא בא להשליט כשרות או חובת כשרות. סעיף 3 קובע: "(א) בעל בית אוכל לא יציג בכתב את בית האוכל ככשר, אלא אם כן נתנה לו תעודת הכשר..." כוונת הסעיף היא למנוע הטעיית הצבור בשאלה אם בבית האוכל מוגש מזון כשר אם לאו. הפרטים שצריך להמציא מבקש תעודת הכשר לבית אוכל קשורים כולם לכשרות המזון הנמכר או מוגש בו בלבד, ולא ל"כשרות המקום". הן משם החוק, הן מפרוש סעיפיו והן לפי העולה מההיסטוריה החקיקתית שלו - מטרתו ותכליתו הן למנוע הונאה ביחס לכשרות המזון מבחינת טיבו, דרך הכנתו והגשתו, והוא לא נועד לשרת מטרת של השלטת דיני ההלכה בעניינים אשר אינם חלק מדיני כשרות המזון.

השימוש שנעשה על ידי המשיבים בסמכותם לתת תעודות הכשר, חרגו מהשיקולים הרלוונטיים לעניין. הרבנות בירושלים הודיעה למלוונות בעיר, שהיא עלולה לשלול את תעודת הכשר מהם אם יפעילו מיקרופון בשבת באולם הרצאות, הנמצא מחוץ לחדר האוכל, אם יקימו מסבות סילבסטר בראש השנה האזרחית, אם יעסיקו עובד יהודי בקופה הראשית של המלון בשבת, או אם יפעילו מוסיקה בשבת.

החוק בא לענות על הצורך שמירה על אותו "גרעין קשה" של דיני כשרות המזון, ללא קשר למידת שמירתו של אותו בעל עסק על דיני הלכה אחרים. על המשיבים, כגורם בלעדי למתן תעודת הכשר, לנקוט צעדים מתאימים להבטחת קיום השגחה נאותה, גם כשמתקיים מופע שאינו לרוחם. אך מסתבר שאין הם מוכנים לכך; הוצע על ידי בעלי בתי מלון שתעודת הכשר תנתן, כשמותנה שבעת מופעים כדוגמת המופע של העותרת, שבמהלכם אין המשגיח נמצא באולם, לא יוגש אוכל. סרובם של המשיבים למצוא פתרון כאמור או בדומה לו, מעלים חשד כבד שלא שיקולים חוקיים של כשרות המזון בלבד עומדים לנגד עיניהם. העתירה מתקבלת.

העותרים הם הורים שכולים, המבקשים להוסיף למצבה בבית הקברות הצבאי שורה אחת לנוסח הסטנדרטי הכתוב על המצבה בה ייכתב: "אח לגיק, לימור ועדי". משרד הביטחון סירב לבקשה, ומכאן העתירה והבקשה לדיון נוסף.

לפי החוק, יובא חייל שנפטר לקבורה בבית קברות צבאי, אלא אם כן ביקשו קרוביו שייקבר במקום אחר, ותוקם מצבה צבאית על כל קבר צבאי על חשבון המדינה, שצורתה וממדיה ייקבעו על ידי קצין מוסמך, שימונה ע"י שר הביטחון. החלטתו של השר במקרה זה לא כללה את רגשות קרובי החייל. לטענתו, מוטלת עליו חובה מוסרית לקבל את הצעת הרוב במועצה המייעצת לעניין זה, המורכבת מהורים שכולים.

אפשר לקיים את האיזון הדרוש בין העקרונות המתנגשים בדרכים שונות, שבהן יינתן ביטוי כלשהו לרגשות המשפחה: על המצבה, בשוליה או בצדה, וההכרעה בין דרכים אלה מצוייה בידי שר הבטחון. אך מה שלא יכול היה שר הבטחון לעשות, לפי הדין הקיים, הוא להתעלם מהנושא האמור לחלוטין. הגישה הנורמטיבית של הדין, שוללת פטרנליזם מוחלט של המדינה על תוכן הכיתוב על גבי מצבותיהם של חיילים שנפלו במילוי תפקידם. השאלה העומדת לפנינו אינה מהי הדעה העדיפה מבחינה סובייקטיבית, אלא מה היא הנורמה המשפטית שיש להחילה בנושא העתירה.

בפועל אין נוהגים בבתי הקברות הצבאיים לפי כללי אחידות מוחלטת; צעד כזה יהיה גזרה שאין ציבור משפחות השכול יכול לעמוד בה. אמנם, נשמעה הטענה שאם יותר כיתוב אישי על המצבה, או על גבי חלק ממנה או לידה ייפרץ הסכר והנושא כולו יצא מכלל שליטה, אך הדבר תלוי במידה רבה בכללים או בתקנות שיותקנו ובדרך שהללו יאכפו בפועל בעתיד.

תכליתו של חוק בתי הקברות הצבאיים, היא כפולה. ראשית, החוק מבטיח את שמירת אחדות המראה של המצבות. בכך מוגשם הרעיון כי בית-קברות צבאי הוא אתר הנצחה לאומי, המבטא את שוויון הכבוד שהעם רוחש לנופלים בקרב. שנית, למשפחה השכולה ניתן אתר מוחשי של אפר ואבן כדי לענות על צרכיה להתאבל על יקירה. בכך מוגשם הערך בדבר כבוד האדם. בענייננו, אמרה המועצה להנצחה כי "מיעוט גדול (40%) בדעה כי יש לאפשר כיתוב נוסף תוך כדי קביעת סייגים חמורים". השר אימץ את המלצת הרוב שלא לשנות את המצב הקיים.

אין המדובר באי-ידיעה אודות קיומם של צרכי המשפחות, שאין חולק כי שר הביטחון היה מודע להם, אלא בהתעלמות מהם כעולה מתוכן ההחלטה. אמנם, בנסיבות שבהן על רשות מינהלית לבחור מבין מספר מצומצם של אפשרויות החלטה, עשויה הרשות לצאת ידי חובתה בעצם מודעותה לשיקולים ובחינתם. אולם במקום שבו עומדת בפני הרשות קשת רחבה של החלטות אפשריות, עליה לבחור בהחלטה המגשימה את כל השיקולים שלעניין. בענייננו העילה להתערבותנו אינה חוסר-סבירות כשלעצמו. פסילת החלטתו של שר הביטחון נובעת מאי-התחשבותו, הלכה למעשה, בשיקול שלעניין. במקרה זה ההתעלמות מן השיקול הרלוואנטי הפכה את ההחלטה אף לבלתי-סבירה.

החלטה של רשות מינהלית תיפסל עקב חוסר סבירות רק אם הרשות סתתה ממתחם ההחלטות הסבירות באופן מהותי. שמקום בו הופקד שיקול-דעת בידי רשות מינהלית, וזו התחשבה בכל השיקולים שלעניין ולא התחשבה בכל שיקול זר, החלטתה מוחזקת ככשרה זולת אם היא לוקה

בחוסר סבירות ברור ומובהק. לעומת זאת, החלטה שנתקבלה מבלי להתחשב בשיקול שלעניין היא פגומה בשל כך בלבד. אין לומר כי החלטה היא כדין אם לנגד עיניה של הרשות שקיבלה אותה לא עמדו כל השיקולים הרלוואנטיים ושיקולים אלה בלבד.

בענייננו, הכול מסכימים כי השמירה על כבוד האדם הוא שיקול רלוואנטי ששר הביטחון חייב לשקול לצד עקרון האחידות. משמעו של כבוד האדם הינו בראש ובראשונה כבוד המת, היינו רצונו המפורש או המשוער של הנפטר, וכבוד החיים, היינו רצון משפחת הנפטר. ברצון זה של המשפחות לא התחשב שר הביטחון.

בין עקרון האחידות לבין רצון המשפחות לתת ביטוי אישי לאבלן אין ניגוד קוטבי. כפי שעולה מדעת המיעוט במועצה המייעצת, אפשר לגשר בין השניים על-ידי התרת ביטוי אינדיווידואלי במסגרת תבנית אחידה ומבוקרת. כל שנדרש הוא שינויים של כללי האחידות. החלטתו של שר הביטחון, שלא נתנה כל ביטוי לשיקול הענייני של השמירה על כבוד האדם במובן האמור, ובנסיבות העניין היא אף בלתי-סבירה, אינה יכולה איפוא לעמוד. הדרך הראויה במקרה שלפנינו - שבו התקבלה החלטה הפסולה עקב התעלמותה משיקול רלוואנטי, אך עדיין קיימות אפשרויות החלטה חוקיות רבות מלבדה - היא להחזיר את העניין אל שר הביטחון, על-מנת שיקבל החלטה כדין. העתירה מתקבלת.

העותרים הם יהודים תושבי כפר-שמריהו, אשר ביקשו לערוך תפילה בציבור. בכפר בית כנסת אחד, הפתוח גם לפנייהם, אך אין דעתם נוחה מצורת התפילה שם; המשיבים הם בעלי אולם שהועמד לרשות העותרים לשם עריכת תפילותיהם בראש השנה ויום הכיפורים, אך משביקשו להעמיד אולם זה לרשותם גם בסוכות ושמחת-תורה, הושבו פניהם ריקם.

שיקולי המשיבה, כפי שהובאו לפני בית-המשפט, הם פסולים אחד לאחד. השאלה אם בית-הכנסת היחיד מסוגל לספק את הצרכים הדתיים של תושבי המקום, אינה שאלה למשיבים לענות בה: זו שאלה שכל אחד מתושבי המקום חייב וזכאי לענות בה לעצמו. גם אין לתת משקל לעניין ההתנגדות של "חוגים מסויימים" בכפר, הממונים ככל הנראה על ענייני הדת; לעניין זה לא היתה לאותם "החוגים" לא סמכות ולא זכות דעה. ואשר לחשש הפגיעה החמורה ברגשותיהם של "החוגים" ההם, ברור הוא שכאן חשש זה אינו אלא אחת משתי רעות: כדי למנוע פגיעה ברגשות המתנגדים, פוגעים ברגשות העותרים. גם חשש "הפילוג" הוא אמיתי, אך רצונם הטוב של המשיבים למונעו אינו יכול להעבירם על סמכותם; ואם יש כאן פילוג, אפשר לומר שהוא כללי ונפוץ עד כדי היותו, הוא עצמו, מנהג של קבע.

חופש הדת והפולחן הובטח לכל אזרח בישראל עוד באכרזה על הקמת המדינה; ואם כי אין אכרזה זו בגדר חוק אשר אפשר לבסס עליו עילת תובענה, הרי חופש זה אינו אלא אחת מחירויות הפרט המובטחות לו בכל משטר דמוקרטי נאור. עצם קיומו והבטחתו של חופש זה כרוכה סכנת הפילוג בין זרמים ותנועות דתיים שונים, אבל אין בסכנה זו כדי לגרוע מאומה מחופש הדת והפולחן; שאם לא תאמר כן, ביטלת את כל חופש הדת.

במשק הממלכתי והציבורי, אין עוד יעילות מעשית בהבחנה המקובלת בין פעולות מסחריות או אזרחיות של רשות מרשויות המדינה או של רשות מקומית, לבין פעולותיהן השלטוניות או הציבוריות. ההבחנה היחידה המועילה, היא ההבחנה אם יש בפעולה משום מילוי תפקיד ציבורי על-פי דין; וייתכן מאד שגם פעולה שהיינו קוראים לה בשם מסחרית או אזרחית, טומנת בחובה מילוי תפקיד ציבורי על-פי דין.

הכלל הוא שאין המועצה מוציאה מקרקעיה מרשותה, אלא תחזק ותנהל אותם לטובת הציבור אשר לשמו נוצרה ועבורו היא פועלת. עצם הסמכות לעשות בנכסיה, היא סמכות על-פי דין ובהשתמשה בה, ממלאת המועצה המקומית תפקיד על-פי דין. ואפילו אם בהשכירם את האולם הנדון אין המשיבים ממלאים תפקיד ציבורי על-פי דין, על-כל-פנים ייתכן והתערבותנו תהא דרושה למען הצדק; וסירוב בלתי-צודק מצד הרשות לתת לאזרח את אשר הוא ביקש ואת אשר זכאי הוא לקבל ממנה, אף ללא הוראה חוקית מפורשת, נחשב בעיני בית-משפט זה על-פי רוב כעילה מספקת להתערבותנו למען הצדק.

אולמות, כמו האולם המדובר בו כאן, הנמצאים ברשות המשיבים למטרות ציבוריות, חייבים המשיבים להעמידם לרשות תושבי המקום למטרות ציבוריות כאמור, אם הם מתבקשים לכך ומקבלים תמורה נאותה; ואין הם רשאים לסרב לעשות כך מן הטעם בלבד שהדין אינו מחייבם להיענות למבקש המסויים או בכלל, ושמותר להם, אם רצונם בכך, להשאיר את האולם ללא שימוש. העתירה מתקבלת.

פקודת קביעת הזמן אומרת כי הזמן למטרות חוקיות וכלליות יקדים בשלוש שעות (או בכל פרק זמן אחר אשר ייקבע בצו) את הזמן הממוצע של גריניץ'. מחוץ לאותה תקופה, בכל יתר ימות השנה, אין בישראל "זמן" בנמצא אשר הדין מכיר בו. היו שנים אשר בהן עשה שר הפנים צווים לפי הפקודה, וזכינו לתקופה בכל אחת מן השנים ההן אשר בה היה לנו זמן חוקי, הוא "זמן הקיץ", או, "שעון הקיץ". כיום הגיע השר לידי מסקנה שמוטב שלא להנהיג את זמן הקיץ אלא להשאיר את הזמן אחיד בכל ימות השנה. כנגד קביעה זו הוגשה העתירה.

לשון הפקודה אינה מאפשרת את הפירוש אשר השר דוגל בו, ושפירושה הנכון של הפקודה הוא כי קביעת תקופה שנתית להנהגת זמן הקיץ אינה רשות הנתונה בשיקול דעתו של שר הפנים, כי אם חובה המוטלת עליו אף בעל כורחו. המלים "בכל שנה" שבפקודה קובעות לשר מסגרת קבע שאין ממנה מנוס: בכל שנה יקבע השר את התקופה שבה תחול ההוראה. אילו היתה כוונת המחוקק לשיקול דעת חופשי; ברצותו מנהיג את זמן הקיץ בשנה פלונית וברצותו אינו מנהיגו בשנה פלמונית, לא היה נוקט לשון "בכל שנה", אלא היה משמיט מלים אלו כליל.

כל עוד עומדת הפקודה בתוקפה, בישראל הזמן החוקי מקדים בשלוש שעות - או במספר אחר של שעות שקבע שר הפנים - את הזמן הממוצע של גריניץ', והוא באותה תקופה מדי שנה בשנה שנקבעה בצו שר הפנים. אין שר הפנים מוסמך לשנות את החוק על-ידי שהוא נמנע מלקבוע תקופת תחולה זו: הימנעותו מביאה את החוק לידי סיכול וביטול (בחינת מנהג "מבטל" הלכה) - אך במדינה שהחוק שולט בה, שינויו וביטולו של חוק, עניין הם למחוקק ולא לרשות המבצעת לענות בו. אם יש בשיקוליו של שר הפנים כדי לשכנע את המחוקק שיבטל את החוק, או שישנה אותו על-ידי הענקת שיקול דעת חופשי לשר הפנים, כי אז ילך נא אל המתקוק וישכנעו - אך אין שר בישראל עושה חוק לעצמו. העתירה מתקבלת.

העתירה הוגשה כנגד הנחות בתשלומי ארנונה שעיריית ירושלים מעניקה לאברכים ש "תורתם אומנותם" ומשפחות מרובות-ילדים.

מועצת רשות מקומית מוסמכת לקבוע הנחה מארנונה למי שזכאים להבטחת הכנסה או לאברכים שתורתם אומנותם. שר הפנים הסמיך רשויות מקומיות להעניק הנחה לקבוצות אוכלוסיה שהוא עצמו לא הגדירן בתקנה, ואימץ אל-תוך התקנות קבוצת אוכלוסיה שלא ידוע כלל מי נמנה עימה, ולכך לא קנה סמכות. השר גם לא היה רשאי ומוסמך לאצול למשרד הדתות, ובשלמות, את סמכותו לקבוע "תנאים וכללים" למתן הנחות. הממשלה לא החליטה על העברת סמכותו של שר הפנים לשר הדתות, והכנסת, למותר לומר, לא אישרה העברת סמכות זו.

הקריטריונים הנוהגים במשרד הדתות לבדיקת הכנסותיו של אברך-ישיבה, אין הם מיועדים לגלות את כל הכנסותיו של אברך-הישיבה. בענייננו-שלנו מבקש שר הפנים להעתיק את העיוות גם להנחה בתשלומי ארנונה, דבר היוצר עיוות במחשבה והפליה בין שווים. אם האחד אברך-ישיבה, והאחר סטודנט במוסד להשכלה גבוהה, ומצבם המשפחתי זהה, הרי ששניהם אינם זכאים לקבל גימלה מכוחו של חוק הבטחת הכנסה; מצבם החומרי של השניים יכול שיהיה זהה, ובכל זאת הסטודנט, באשר סטודנט הוא, לא יזכה בהנחה.

ההתייחסות הגורפת לקבוצת האוכלוסיה של מי שתורתם אומנותם אינה ראויה ואינה מוצדקת, ומכל בחינה שהיא. אם מבקש אברך ליהנות מפטור או מהנחה, ייכבד ויוכיח את זכותו. הענקת הנחה מתשלומי ארנונה לקבוצת אוכלוסיה מסויימת ללא בדיקה פרטנית, ראוי לה כי תייסד עצמה על תשתית נתונים מבוססת ולו בשל טיבה של הארנונה כמס המוטל בעיקרו למימון שירותים.

המכנה המשותף של הפגמים הוא בעירובה של מדיניות כלל-מדינתית במדיניות עירונית. המדינה רשאית ומוסמכת להחליט כי מבקשת היא להיות לעזר לאברכים שתורתם אומנותם ולתמוך בהם בתשלומי-כסף. אך שלא כמדינה, רשות מקומית מוסמכת וחייבת לרכז עצמה אך בתחומיה בלבד, ומדיניותה חייבת שתבטא אינטרסים מקומיים של הרשות ושל תושביה. בכפיפות ליוצא דופן של מצב חומרי קשה, חייבים תושביה של רשות מקומית כולם לשאת בעול הארנונה, ובשוויון מהותי ביניהם לבין עצמם.

תקנה אחרת קובעת שיעורי הנחה באחוזים לפי גובה ההכנסה החודשית הממוצעת ולפי מספר הנפשות במשפחה. בתקנה כתוב כי יש "למעט" ממושג ההכנסה כמה וכמה פריטים, וביניהם קיצבת ילדים, החל מהילד הרביעי. כל-עוד הקריטריון הקובע הוא ההכנסה ומספר הנפשות, אין הצדק להבחין בין משפחות בנות ארבעה ילדים ויותר לבין משפחות בנות שלושה ילדים ופחות.

קבוצת השוויון שנבנתה בתקנות אין בה לא סבירות ולא צדק. העתירה מתקבלת.

העותרות מבקשות לקבל רשיונות למתן שירותי מידע קולי לצרכנים גם מחוץ לישראל. זמן קצר לאחר תחילתם של השירותים הבינלאומיים היוצאים מישראל, הגיעו אל משרד התקשורת בישראל שתי תלונות, מהרשויות בדנמרק ובאנגליה, לפיהן היה בשירותים אלה משום עבירה על הדין המקומי; הסעיף שבמחלוקת הוא זה הקובע, כי התמורה בעד השירותים תיגבה באופן ישיר ממקבלי השירות בחו"ל, באמצעות כרטיסי אשראי בין-לאומיים. לדברי העותרות, סעיף זה יחרוץ את גורלם של השירותים הבינלאומיים, מכיוון שהוא מקשה מאוד על מתן השרות, מסיבות טכניות וכלכליות.

אין לקפח את פרנסתן של העותרות אלא אם יש למשיבה תשתית על עובדות להתבסס עליה. קיים הליך המוביל ליצירת תשתית של עובדות כבסיס להחלטה המינהלית, אשר זה צריך לעמוד בארבעה מבחנים: (א) איסוף הנתונים. (ב) השייכות לעניין. (ג) אמינות הנתונים. (ד) ראיות מהותיות. המבחנים לא באו להחמיר עם הרשות המינהלית, ואל להם לשבש את התפקוד הראוי של הרשות; הם נועדו רק להבהיר מה מתחייב ממיזת הסבירות בכל הנוגע לקביעת העובדות המשמשות את הרשות כבסיס להחלטה.

מלכתחילה לא התנגדה חברת בזק להפעלת השירותים הבינלאומיים, ואף שיתפה פעולה עם העותרות. משרד התקשורת מבסס את החשש לירידה בהכנסות בזק על תחזית, לפיה עשויים השירותים הבינלאומיים להכפיל את ההכנסה, כאשר קיימת מדיניות כלל-עולמית לפיה דמי ההתחשבות בין חברות הטלפונים הבינלאומיות צריכים לשקף את עלות השירותים. בהתאם, קיימת מגמה ברורה של ירידה בתעריפים של דמי ההתחשבות.

חוות הדעת, כשהיא לעצמה, כללית ומעורפלת. כנגדה עומדים נתונים אחרים. חברת בזק מציגה רק תחזיות ורודות על הכנסות גדולות מהפעלת השירותים הבינלאומיים. מכיוון שכך, נותרה התשתית העובדתית בענין זה רדודה ורעועה עד כדי כך שאין היא יכולה לשאת עליה טעם זה להחלטה.

הטעם השני שניתן על ידי המשיבה כדי לתמוך בהחלטה, והוא ככל הנראה הטעם העיקרי, נעוץ ברצון להגן על הצרכנים במדינות היעד של השירותים הבינלאומיים. אולם גם לגבי טעם זה אין תשתית ראויה של עובדות. שתי התלונות שנתקבלו מדנמרק ומאנגליה לא הצביעו על בעיות בשיטת התשלום עבור השירותים הבינלאומיים.

הלקח העולה מפרשת התלונות שהגיעו מדנמרק ומאנגליה הוא, שאפשר לסמוך על מדינות אלה, שידעו להגן ככל הנדרש על הדינים הנוהגים בהן ועל האינטרסים המשרתים אותן. מיד לאחר העלאת התלונות ננקטו בשתי מדינות אלה צעדים כדי לחסום את הגישה אל השירותים הבינלאומיים היוצאים מישראל. מדינות שונות מאפשרות לשירותים אלה לצאת מהן אל רחבי העולם, ואינן נוהגות לצנזר את השירותים. וכך מתקבלים גם בישראל שירותים כאלה ממדינות שונות, ובהם שיחות אירוטיות.

המשיבה לא הניחה תשתית של עובדות שיהיה בה כדי לתמוך בטעמי ההחלטה. הסעיף אינו יכול לעמוד גם משום שהוא מתנגש עם עקרון המידתיות, שלפיו אין לפגוע בחופש העיסוק של העותרות במידה העולה על הנדרש. העתירה מתקבלת.

הממשלה מינתה את יוסף גנוסר למנכ"ל משרד השיכון, לאחר ששקלה את עברו, לחיוב ולשלילה. הוא היה מעורב בפרשת "קו 300", ופעל להעלמות חלקם של אנשי השב"כ בפרשה ובהריגתם של שני מחבלים לאחר שנתפסו; על חלקו בפרשה קיבל חנינה מנשיא המדינה, והמשיך בשירותו בשב"כ. כן היה מעורב בפרשת נאפסו. הוא היה ראש צוות החקירה, שנקט כלפי נאפסו באמצעי חקירה פסולים, והעידו שקר בפני בית-המשפט הצבאי. בגין התנהגותו בשתי הפרשות לא הועמד לדין.

קיומו של עבר פלילי אין בו, כשלעצמו, כדי לשלול את המינוי. יחד עם זאת, עלינו להבחין בין שאלות של כושר (או סמכות) לבין שאלות של שיקול דעת. סביבתו של החוק הם הצורך לקיים בה סדר ציבורי, ואת התפישה שכל רשות שלטונית חייבת לפעול בסבירות ובהגינות. השיקול של שיקום העבריין אף הוא שיקול שיש לקחתו בחשבון. עם זאת, אין זה השיקול היחיד שיש לקחתו בחשבון. לא הרי מי שעבר עבירה אחת כהרי מי שעבר עבירות הרבה; לא הרי מי שעבר עבירה קלה כמי שעבר עבירה חמורה; לא הרי מי שעבר עבירה לפני שנים הרבה כמי שעבר עבירה לאחרונה; לא הרי מי שעבר עבירה כדי לקדם את ענייניו שלו כמי שעבר עבירה תוך שירות המדינה. גם סוג המשרה, אותה אמור עובד הציבור למלא משפיע על משקלו של העבר הפלילי באיושה; לא הרי משרה זוטרה כמשרה בכירה. לבסוף, חיוניותו של המועמד למשרה ציבורית למלא אותה משרה צריך גם הוא להלקח בחשבון.

ככלל, אין זה סביר למנות מועמד, שעבר עבירות חמורות בנסיבותיהן, למשרה בכירה בשירות המדינה. על כן יש להתייחס בחומרה לעבירה, שעל-פי עצם מהותה ונסיבות ביצועה פוגעת לא רק בסדר הציבורי בדרך כלל (כגון, רצח, שוד, אונס) אלא באושיות המבנה השלטוני, כגון שוחד, מרמה והפרת אמונים, עדות שקר, או שיבוש הליכי משפט. הוא יתקשה לדרוש מהכפופים לו את אשר שנדרש מכל עובד ציבור, ושהוא עצמו חילל. אמנם, בעניינינו אין לזהות את חומרתה של העבירה בנסיבותיה לעבירה שיש עמה קלון. עם זאת, המרחק בין השניים אינו ניכר. עבריין שהעיד לשקר ושיבש הליכי משפט ובמעשיו אלה פגע בחופש הפרט - כיצד זה יוכל להנהיג משרד ממשלתי? מהו המסר החברתי והמוסרי שהשלטון מעביר בכך לאזרח, ושהאזרח יעביר חזרה לשלטון?

מאז שתי הפרשות חלפו למעלה מ-10 שנים, אך האירועים חיים בתודעה הלאומית. המשיב השתקם עוד בטרם מונה לשירות הציבורי, ועם כל כישוריו לא נטען בפנינו כי הוא יחיד סגולה במילוי המשרה. נכון גם שהמשיב ראה לנגד עיניו את צורכי המדינה ובטחונה. עם זאת, עלינו לשמור מכל משמר על המדינה כמדינת חוק המושתתת על מושגי יסוד של מוסר. כאשר שומרי הבטחון מפירים את החוק, נפגעים החוק והבטחון גם יחד. בטחון ללא חוק היא אנארכיה. בנסיבות אלה, מינויו של המשיב למשרת מנהל כללי היה בו מעשה הפליה כלפי כל המועמדים הנדחים על-ידי שירות המדינה בשל עברם הפלילי. החלטת הממשלה היא בלתי סבירה בעליל ובאופן קיצוני, והיא לא איזנה כראוי בין השיקולים הרלבנטיים. אין רשות שהיא מעל לחוק, והממשלה אינה יוצאת דופן בעניין זה. העתירה מתקבלת.

הערת העורך: בפרשת קו 300, הרגו אנשי שירותי הביטחון מחבלים שנתפסו, וזאת ללא רשות או סמכות, במלים אחרות – ביצעו רצח בדם קר, באופן שמזכיר את פרשת כפר קאסם, שגם בה האמינו הרוצחים שהם ממלאים פקודות; מעשים כאלה של הוצאה להורג ללא משפט, מזכירה את הנעשה באפלים ובמתועבים שבמשטרים. חמור מכך, כאשר תיאמו אחר כך עדויות ושיקרו לועדת החקירה, תוך כדי נסיון להדביק את האשמה לקצין בכיר שהיה ידוע כאדם אלים, ממש עשו מעשה הגובל בחתירה וקשירת קשר נגד השלטון במדינת ישראל. אנשים אלה ידעו היטב שהם עושים מעשה פסול; אחת הראיות המרכזיות לכך היא שבספר זכרונותיו מציין יעקב פרי, מי שכיהן אז בתפקיד ראש אגף בשב"כ ואחרי שנים גם כראש השירות, שאחד מהמעורבים בפרשה אמר לו שלא עירב אותו בנעשה כדי שייצא "נקי" ויוכל לכהן כסגנו. העובדה שאהוד יתום, אחד השותפים המרכזיים למעשה הרצח, כיהן אחר-כך בכנסת, מהווה עלבון לשלטון החוק ולגיטימציה למעשים כאלה; זאת למרות העובדה שבית-המשפט העליון הביע את עמדתו שכהונה זו מותרת.

התעריפים של העותרת נקבעים מכוח החוק בתקנות המוצאות על ידי שר התקשורת בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת הכספים של הכנסת. העותרת מבקשת שבית המשפט יחייב את המשיבים לשנות את התעריפים (בפועל, להעלותם) בגלל השינוי בשיעורי הפחת שעשתה בדו"חות הכספיים שלה. העותרת מסבירה את עמדתה בטענות כלכליות, חשבונאיות וטכנולוגיות שונות, ומסתמכת לצורך זה על חוות דעת של מומחים שונים.

חוסר-סבירות היא עילה משפטית לביקורת החלטות של רשויות מינהליות, אולם העילה כפופה לסייגים. אחד הסייגים הוא, שבית המשפט אינו אמור לשקול במאזניים את העמדה של העותרת כנגד העמדה של המשיבים כדי להחליט איזו עמדה סבירה יותר. בית המשפט אינו מפעיל שיקול דעת עצמאי, במקום המשיבים, אלא רק מפעיל ביקורת שיפוטית על שיקול הדעת שלהם. הוא אינו מתערב בשיקול הדעת של המשיבים, אלא רק אם שיקול הדעת של המשיבים לוקה בפגם משפטי, ובכלל זה פגם של חוסר-סבירות.

החלטת המשיבים מוגנת על ידי חזקת החוקיות. כלומר, חזקה היא שהחלטת המשיבים הינה חוקית, ועל העותרת מוטל הנטל לסתור חזקה זאת. ככל שהפכנו בטענות המפורטות של העותרת, בכתב ובעל-פה, לא ראינו בהן אלא מחלוקת, ככל הנראה מחלוקת לגיטימית, בין מומחים משני הצדדים. בית המשפט אינו אמור ואינו כשיר להכריע במחלוקת זאת.

אם כך לגבי החלטה מינהלית רגילה, קל וחומר בהחלטת המשיבים, שקיבלה ביטוי בתקנות שאושרו על ידי ועדת הכספים של הכנסת. בביקורת תקנות שאושרו על ידי ועדה של הכנסת, בית המשפט נוהג להחיל את מבחן הסבירות ביתר אופוק. במיוחד כך כאשר מדובר במחלוקת שהיא בעיקרה, מחלוקת כלכלית, חשבונאית או טכנולוגית, כמו במקרה הנדון. במקרה כזה מתחם הסבירות של ועדת הכספים של הכנסת, כשהיא מאשרת את התקנות, רחב יותר. וככל שמתחם הסבירות רחב יותר, ההתערבות של בית המשפט מצומצמת יותר. העתירה נדחית.

העותרת שירתה בצה"ל כפקידתו האישית של המשיב הרביעי. במהלך שירותה נרקמה בין השניים מערכת יחסים אינטימית בהסכמה. כעבור זמן, התלוונה העותרת נגד המשיב בדבר קיום מגע מיני מלא עימה בניגוד לרצונה, באופן העולה כדי אינוס. בחוות דעתו בעניין קבע הפצ"ר, כי אין הוא מוצא מקום להעמדתו של המשיב לדין פלילי, לאור אי נכוונתה של העותרת להעיד בבית דין צבאי נגד המשיב, אולם הורה על העמדתו לדין משמעתי והמליץ על עיכוב קידומו וכך אכן נעשה; אולם לאחרונה החליטו הרמטכ"ל ושר הבטחון על קידומו.

כעקרון, החלטות בדבר מינויים בצה"ל מסורות לשיקול דעתו של הרמטכ"ל, אולם שיקול דעתו אינו מוחלט. החלטה אשר נתקבלה תוך התעלמות משיקול רלבנטי, מתן משקל בלתי ראוי לשיקול זה או אחר, או תוך איזון בלתי סביר בין מכלול השיקולים, חורגת מגדר מיתחם הסבירות, ואף אינה עומדת במבחן המידתיות. אולם אל לו לבית המשפט לשים את שיקול דעתו במקום שיקול דעת הרמטכ"ל.

חוסנו ועוצמתו של צה"ל שואבים משני מקורות. האחד חוסנו המוסרי, והשני חוסנו הצבאי, הסומך בין השאר על המשאב האנושי והמקצועי. מכאן שהשיקולים אותם יש לשקול בענייננו, כוללים בין השאר את חשיבותו העליונה של טוהר המידות בצה"ל; את הצורך לבער את התופעה של ניצול מיני על רקע יחסי מרות בין מפקדים וחיילות; את הצורך לחזק את אמון הציבור בצה"ל; את צרכיו של צה"ל במישור המקצועי ושיבוץ כוח אדם; את נסיבותיה של החיילת והפגיעה שסבלה; את נסיבותיו של המשיב; ואת והזמן שחלף מאז הפרשה.

הרמטכ"ל והשר נתנו את דעתם לשיקולים הרלבנטיים, אלא שהחלטתם אינה עומדת במבחן הסבירות והמידתיות. הם הציבו בראש מעייניהם את צרכי צה"ל ואת התרומה הגדולה שהמשיב יכול לתרום אם יקודם. אין לנו ספק ברצינות ובכנות שיקולם זה, ואולם ככל שהדבר מתיחס לפן הערכי-מוסרי, נראה לנו, כי נפל פגם מהותי בהחלטה.

בעת הפרשה שימש המשיב כמפקד הבכיר ביותר בבסיס בו שירתה העותרת, ששירתה כפקידתו האישית. מצב דברים זה, מקים מערכת יחסים רגישה ועדינה, העלולה להוות קרקע להצמחת עשבים שוטים של ניצול לרעה של סמכות ומרות. מערכת היחסים האינטימית בין המשיב לעותרת, הגם שהיתה בהסכמה, היא אכן ביטוי לכך. התנהגותו של המשיב בפרשה האמורה היתה התנהגות נפסדת ובלתי מוסרית, שאינה הולמת קצין בצה"ל ומקומה לא יכירנה בכל מסגרת בה מתקיימים יחסי מרות. המחיר ששילם המשיב אינו קל אך אין בו כדי לבטא באופן הולם את חומרת התנהגותו. מדיניות הצבא לפיה יש לפעול בתקיפות ולנקוט יד קשה כנגד התופעה של התנהגות בלתי הולמת של מפקדים, וקידומו של המשיב לדרגת אלוף, מאידך גיסא, יש בה כדי לשדר מסר כפול.

יש ובחלוף פרק זמן ממושך מאז ההתנהגות הפסולה, נשחק, מיטשטש ומתקפה חודה של אותה התנהגות. לא כך בענייננו. אין בידינו כלים לקבוע את משך הזמן הדרוש למירוק אותו דופי. מה שניתן לאמר ללא היסוס הוא כי הזמן שחלף עד כה איננו ממושך דיו. העתירה מתקבלת.

הערת העורך: מעבר לצורך בשמירה על העקרונות עליהם מצביע פסק הדין, יתכן ויש להיזהר מלהגיע למה שנראה כפגיעה מופרזת בחופש הפרט, כמו למשל בצבא האמריקאי, כלומר למצב שבו ייאסר עצם קיומו של קשר רומנטי בין אנשי צבא שיש ביניהם קשרי עבודה.

לפי החלטת משרד הפנים, אם נישא אזרח ישראל למי ששוהה בארץ שלא כדין והיא אינה יהודיה ואינה ישראלית, ואז תבקש כי יינתן לה להשתקע בארץ ולרכוש את אזרחותה, היא תתבקש לעזוב את הארץ עד שיוכל משרד הפנים לבדוק אם הנישואים הם כנים; מדיניות זו נוצרה עקב נישואין פיקטיביים שרבו מאוד בקרב הזרים בארץ. המשרד אומר, כי המדיניות החדשה הוכיחה את עצמה, ואולם אמירות אלו אינן נשענות על נתונים סטטיסטיים. בן-הזוג הזר מתבקש לעזוב את הארץ על-אף קיומה של תעודת-נישואין ולמרות שלא הוקמה כל תשתית עובדות להיותם של הנישואין פיקטיביים, וללא כל ברור או שימוע.

עד אשר מחליטה רשות החלטה האוצלת על זכויות הפרט שומה עליה לאסוף את הנתונים שלעניין, לשקול אותם, ורק אז לעשות מעשה. במעשיהם חטאו המשיבים לכלל-יסוד זה. גם הפגיעה בזכות השמיעה הינה פגיעה חמורה; מדברים אנו גם בזכותו של היחיד הישראלי, שהאינטרס שלו בבקשה הינו שווה-ערך, לכאורה, לאינטרס בן-זוגו הזר. למבחן המידתיות שלוש אונות: ההתאמה בין אמצעי לבין מטרה; האמצעי שפגיעתו פחותה; והתועלת-נוק, הידועה גם כמבחן המידתיות במובנה הצר. הנחת-המוצא היא, שהמטרה מטרה ראויה היא, והשאלה אינה אלא אם האמצעי ראוי. בענייננו הנחת-המוצא היא, כי המאבק בנישואין הפיקטיביים הינה "תכלית ראויה", ההולמת את ערכי של מדינת ישראל; המדינה רשאית להתמודד עם הגירה בלתי-חוקית לתחומיה. ואולם השאלה היא, אם האמצעי שהרשות נקטה בו הינו אמצעי "במידה שאינה עולה על הנדרש".

האמצעי שמשרד הפנים מחזיק בו אינו עומד ביחס ראוי למטרה שהוא מבקש להשיגה; עוצמתו עולה באורח בלתי-ראוי על העוצמה הנדרשת להשגתה; וביחס תועלת-נוק, ניזקו עולה על תועלתו. משרד הפנים סובר כי מדיניותו מהווה תמריץ שלילי לנישואין פיקטיביים, שכן כך יידע בן-הזוג הזר כי אין בנישואין (הפיקטיביים), כשהם לעצמם, ערובה להמשך שהותו בישראל; ואולם אף שהמדיניות החדשה נוהגת מזה מספר שנים, לא זו בלבד שלא הוכח באורח ראוי כי מביאה היא להפחתת מספר הנישואין הפיקטיביים, אלא שניתן לטעון כי הקשר הרציונאלי בין האמצעי לבין המטרה אינו אמיץ דיו.

זר שירצה להאריך את משך שהייתו בישראל על דרך של נישואין פיקטיביים, לא יירתע מתקופת-המתנה של מספר חודשים בחוץ-לארץ; מנגד, מי שנישאו בנישואי-אמת, ייפגעו בוודאות ובאורח קשה אם תיכפה עליהם פרידה, או אם יאלצו לעזוב את הארץ יחדיו למספר חודשים. המשרד גם לא נתן בידנו כל סטטיסטיקה רלבנטית; נניח שהמדובר בנישואין פיקטיביים בשיעור של אחד לעשרה. הניתן למצוא קשר רציונאלי בין האמצעי לבין המטרה?

לדברי משרד הפנים, הוא בודק את אמיתות קשר הנישואין בעוד אחד מבני-הזוג או שניהם שוהים בחוץ-לארץ. קשה שלא להתרשם כי בהיות השניים בארץ יכולת הבדיקה ואמינות הבדיקה עולות כמה מונים על החלופה של אחד-כאן אחד-שם, ובוודאי עולות על החלופה שבה שניהם מחוץ למדינה. אחד הסימנים המובהקים לבחינת אמיתות הנישואין הוא בקיומו של מקום-מגורים משותף ומשק-בית משותף לאורך-זמן. כיצד יבדוק משרד הפנים את הדבר אם אחד מבני-הזוג אינו כלל בארץ? הרושם הוא, כי רפיון הפיקוח של משרד הפנים היה אחד הגורמים

העיקריים למדיניות החדשה; במקום שיגביר את יעילות הפיקוח, נקט משרד הפנים בדרך הקלה של דרישה מבן-הזוג הזר שיעזוב את הארץ.

אשר לשאלה אם הפגיעה בפרט הינה במידה העולה על הנדרש: המדיניות אינה עומדת כלל במבחן זה. אין צורך בדמיון מפליג כדי לדעת כמה חמורה הפגיעה בבני-זוג לנישואי-אמת, שעה שגוזרים עליהם לעזוב את הארץ או להיפרד לתקופת-חודשים. אשר לתועלת הצומחת מן המדיניות לעומת נזקה, אין מיתאם ראוי בין שניהם. הנזק - הפגיעה בנישואי אמת - היא אמיתית ומוכחת; התועלת - הפגיעה בנישואים פיקטיביים - הינה ספקולטיבית ובלתי-מוכחת, אף לא בנתונים מספריים.

יהיו מקרים בהם פיקציית הנישואין תצוץ ותיראה גם בלא כל חקירה ודרישה מעמיקות, למשל, משמסתבר בראיון עם בני-הזוג כי האשה מכירה בקושי את בן-זוגה, את מקום מוצאו וכיו"ב, או במקום בו מוכח כי תעודת הנישואין הינה מעשה-זיוף. במקרים מעין אלה, ולאחר מכן מתן הזדמנות לבני-הזוג להשמיע את דברם, לא נראה כל מניעה אם בן-הזוג הזר יתבקש לעזוב את הארץ לאלתר עד לבדיקה נוספת של הנישואין. ואולם, בכפוף למקרים מעין-אלה, אסור למשרד הפנים לדרוש מן הזר כי יעזוב את הארץ קודם בדיקת כנות הנישואין. מובן שלא נוכל להעלים עין ממצב שבו בת-הזוג עשתה דין לעצמה והמשיכה בשהותה בארץ בניגוד לדין, ומבקשת עתה להכשיר את שהותה בארץ בתלותה עצמה בנישואין, מה שמעלה חשד של נישואים פיקטיביים. במקרים אלה, יוטל על בני-הזוג נטל כבד מהרגיל להוכיח את כנותם. יצוין, כי יהודים אזרחי ישראל אין בכוחם להקנות זכות של שבות לבני-זוגם הלא יהודים, אך עליה ארצה אינה בהכרח הליך חד, ויהיו מקרים בהם יהא עלינו להחיל את החוק באורח גמיש על בני-זוג שעניינם עומד לבירור; ראוי גם כי מדיניותו של משרד הפנים בנושא זה תועלה על הכתב באורח מפורט. יצוין כי לא נדרשנו להכריע לא בשאלת משך הזמן הנדרש להקניית מעמד של תושבות-קבע ולא בשאלת רישומם של הנישואין. העתירה מתקבלת.